

FARZAND TARBIYASIDA ZO'RAVONLIK OQIBATLARI

Kemalova Umitay Tugelbay qizi*Mo'ynoq tumani "Inson" ijtimoiy xizmatlar markazi psixologi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada farzand tarbiyasida ota-onalarning roli va bolalarga nisbatan zo'ravonlikning oqibatlari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: oila, tarbiya, zo'ravonlik, ruhiy zo'ravonlik, jismoniy zo'ravonlik, iqtisodiy zo'ravonlik, jinsiy zo'ravonlik, g'amxo'rlik ko'rsatmaslik, bolaning asosiy ehtiyojlari, g'azab, qasos

KIRISH

Ota-onalar farzandlari tarbiyasi ko'zgusidir, ota-onalar va bolalar bir-biriga tarbiya berishadi. Oilaviy tarbiya ota-onalar uchun avvalo, o'zini-o'zi tarbiyalash demakdir. Agar odamlar bolalaringiz haqida yomon gapirishsa, bu ularning sizni yomonlashiyotganidir. O'rnak ko'rsatish do'q-po'psadan kuchliroq ta'sir etadi. Farzandingizni u bilan gaplashiyotgan biror narsa o'rgatib berish yoki unga biror ish buyurayotganingizda gina tarbiyalayabman dep o'ylamang, siz uni hoyotingizni har soniyasida tarbiyalab borasiz.

Ayniqsa bolani tarbiyalayman dep zo'ravonlik ko'rsatish bola ruhiyatiga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Zo'ravonlik - bu jarohatlash, suiste'mol qilish, zarar yetkazish yoki yo'q qilish uchun jismoniy kuch ishlatish hisoblanadi.

Oilada bolalar quyidagicha zo'ravonlik turlariga uchrashi mumkin:

Jismoniy zo'ravonlik — bolalarga turli darajadagi tan jarohatlarini yetkazish, ularni xavf ostida qoldirish, hayoti va sog'lig'i uchun xavfli ahvolda bo'lgan bolalarga yordam ko'rsatmaslik.

Jinsiy zo'ravonlik — bolaga nisbatan shahvoniy xususiyatga ega bo'lgan harakatlar qilish orqali uning jinsiy daxlsizligiga tajovuz qilish.

Ruhiy zo'ravonlik — bolalarni haqoratlash, ularga tuhmat qilish, tahdid qilish, ularning sha'ni va qadr-qimmatini kamsitish, ularni tahqirlash, shuningdek, bolalarning asosiy ehtiyojlarini cheklashga qaratilgan boshqa harakatlarda ifodalangan zo'ravonlik shakli, shu jumladan zo'ravonlikdan jabrlanuvchida o'z xavfsizligidan xavotir uyg'otadigan, o'zini himoya qila olmasligiga olib keladigan yoki ruhiy salomatligiga zarar yetkazadigan harakatlar (harakatsizlik).

G'amxo'rlik ko'rsatmaslik — zarur imkoniyatlarga, bilim va ko'nikmalarga, shu jumladan, buning uchun tegishli xizmatlardan (davlat, tibbiy, ta'lim, ijtimoiy va boshqa xizmatlardan) foydalanish imkoniyatiga ega bo'lgan ota-ona (ular o'rnini

bosuvchi yoki bolaga qarab turgan shaxslar) tomonidan bolaning sogʻligʻi, jismoniy, aqliy va axloqiy rivojlanishining buzilishiga olib kelinishi.

Bolaning asosiy ehtiyojlari — bolaning toʻlaqonli rivojlanishi, jismoniy va ruhiy salomatligi uchun oziq-ovqat, uy-joy va boshqa zarur sharoitlar bilan taʼminlash, xavfsizlik, taʼlim olish, ijtimoiy aloqalarni oʻrnatish, hayotiy koʻnikmalarni rivojlantirish va imkoniyatlarni roʻyobga chiqarish uchun shart-sharoitlar yaratish.

Bolalarga zoʻravonlik koʻrsatish oqibatlarini:

Zoʻravonlikni amalga oshiruvchi ota-onalar har bir bolaga kerak boʻlgan ishonchni soʻzsiz buzadilar-bolani uni ardoqlashlariga ishonitirishga urinadi. Ularning jazolashlari quyidagi yolgʻonlari oʻz ichiga oladi:goʻyoki ular tarbiyaviy jarayonlarni hal qilishadi va aslida shunday qilib ota-onalar oʻz gʻazablarini boladan olishadi. Aksariyat hollarda kattalar bolalarini oʻzlari bolaliklarida kaltaklanganliklari uchun urishadi. Jismoniy jazolar bolani mutloq tarbiyaga zid dalillarni qabul qilishga oʻrgatadi:”men seni oʻz manfaating uchun uraman”, bolaning miyasi bu maʼlumotni saqlab qoladi. Ular gʻazab va qasos olish istagini keltirib chiqaradi, bu istak ongda saqlanadi va faqat keyinroq oʻzini nomoyon qiladi.Ular oʻz gʻazab-uqubatlariga va boshqalarga nisbatan rahim-shafxatli boʻlishga moyillikni yoq qiladi, shu bilan bolaning oʻzini va dunyoni bilish qobiliyati cheklanadi.

Bola bulardan qanday soboq oladi:Bola oʻzini hurmatga loyiq emas dep his qiladi, yaxshi narsalarni jazo orqali oʻrganish mumkin dep hisoblaydi(bu odatda bolaga oʻz navbatida boshqalarni jazolash istagini oʻrgatadi), azob-uqubatlarni yurakka olib bormaslik va ularni eʼtiborsiz qoldirish kerak(bu immunitet tizimi uchun xavfli), zoʻrovonlik bu-sevgining nomoyon boʻlishi(koʻplab notogʻri tushunchalar shu asosda shakllanadi), tuygʻularni rad etish-bu normal, sogʻlom hodisa dep tushinishadi, kattalardan himoyalaniishning imkoni yoq kabi notogʻri tushunchalar shakllanishiga sabab boʻladi.

Zoʻrovonlikka uchragan bolalar atrofdagilarga nisbatan zaif va himoyasizlarni masxara qilish, oʻqituvchilarga yomon munosabatta boʻlish sinfdoshlari bilan yuzaga keladigan muntazam tortishuvlar kabi salbiy munosabatta boʻladi. Zoʻrovonlikka uchragan va gʻazab tuygʻularini qayta boshidan keshirish imkoniyatini beradigan teleshoular va video oʻyinlarni tez-tez tomosha qiladi.

Tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki bolalarga nisbatan zoʻrovonlik ularning tarbiyasiga va ruhiyatiga jiddiy taʼsir koʻrsatadi. Shuning uchun ham ota-onalar oilada, farzand tarbiyasida zorʻrovonlik holatlarining oldini olishga va zoʻrovonlik holatlarining roʻy berishiga yol qoymasliklari talab etiladi. Agar bola sizga zoʻravonlik haqida gapirsa:

- Farzandingizga jiddiy munosabatda boʻling.
- Tinch boʻlishga harakat qiling.
- Bolaning hayotiga qanchalik tahdid solayotganini aniqlang.

- Farzandingizni so'zlar bilan ishontiring va qo'llab-quvvatlang.
- "Menga aytganingiz yaxshi. Siz to'g'ri ish qildingiz." o "Men senga ishonaman". o "Bu sizning aybingiz emas".
- "Bu vaziyatda siz yolg'iz emassiz; bu boshqa bolalar bilan ham sodir bo'ladi." o "Bu siz bilan sodir bo'lganidan afsusdaman."
- "Men nima bo'lganligi haqida gapirishim kerak ... (advokat, o'qituvchi). Ular sizga bir nechta savol berishni xohlashadi. Ular sizni xavfsiz his qilishga harakat qilishadi. Ba'zi sirlar borki, agar sizga zulm qilingan bo'lsa, ularni saqlab bo'lmaydi."
- 5 Savollarga sabr-toqat bilan javob bering va bolaning tashvishini engillashtiring. O'zingiz bajara olmaydigan va'dalarni berishdan ehtiyot bo'ling.

Agar sizning sinfingizda oilada zo'ravonlikka uchragan bolangiz bo'lsa, quyidagilarni ta'minlash orqali yordam berishingiz mumkin:

1. Sinfda bolaning normal holatini saqlang.
2. Bolaga nimani xohlashini va nimani xohlamasligini hal qilmang. So'rang! Bu bola uchun qulay bo'lgan darajada iliq munosabat ko'rsatishga yordam beradi.
3. Ovozingizda ilqlik va ilqlikning oddiy ifodasini ishlatish.
4. Bola bilan sodir bo'lgan voqea tafsilotlarini boshqa hech kim bilan muhokama qilmang.

Bolaning tajribalari uning atrofida qilish uchun mo'ljallanmagan.

5. Bolaning ishini ijobiy ko'rsatish, uni muhokamalarga jalb qilish va hokazo.
6. Dastlab, bola o'z resurslarini safarbar etgunga qadar nima qilish kerakligini va qanday munosabatda bo'lishini aytishni xohlashi mumkin.
7. Foydali o'qish materiallari va badiiy ijodkorlikni taqdim etish farzandingiz uchun histuyg'ularini ifoda etish imkoniyatidir.

Shunday qilib, zo'ravonlikka qarshi turish va zo'ravonlik tajribasidan keyin oqibatlarini kamaytirish ko'nikmalarini shakllantirish maqsadida maktab psixologlari, o'qituvchilari, huquq-tartibot idoralari xodimlari va ota-onalar tomonidan maqsadli ishlarni tashkil etishlari kerakligini ko'ramiz.

XULOSA

Maqsadli ishlashda bolalarni zo'ravonlikdan asrash uchun va zo'ravonlikga uchragan o'quvchilar bilan korreksion ish olib borish uchun o'quvchining qiziqishi va hohishlarini inobatga olish, siyosiy, ijtimoiy iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, oilada sog'lom muhitni shakllantirish, bolalarni nazoratsiz qoldirmaslik, bolalarga bo'sh vaqt ajaratish, to'liq oilani saqlab qolish, bolalar bilan emotsional yaqinlikni yo'qotmaslik, boladagi eng yaxshi insoniy fazilatlarni ko'ra olishga va bolalarda o'ziga ishonish, o'z

xulqini o'zi yaxshilash motivlarini shakllantirish, bolalarning o'zlaridagi ijobiy xarakter xislatlarini anglashini rag'batlantirish, bolalarni o'z xulq-atvorini o'zi baholashga o'rgatish, bolaga ishonish, olani oldiga qo'yilgan vazifalarni bajarishda erishgan yutuqlarini rag'batlantirish, bolaga fanga, kasbga bo'lgan qiziqishlarini oshirish, bolani bo'sh vaqtlarini to'g'ri tashkil etishlarini nazorat qilishni tashkil etish kerak bo'ladi.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR:

1. Ta'lim muassasasida zo'ravonlikning oldini olish. Uslubiy qo'llanma / V. Adescalita, R. Josanu, I. Moldovanu, T. Epoyan tomonidan tahrirlangan - Kishinyov, 2017. -- 128b.
2. Volkova E.N., Volkova I.V., Isaeva O.M. Bolalarga nisbatan zo'ravonlikning tarqalishini baholash // Ijtimoiy psixologiya va jamiyat. 2016. 7-jild. No 2. 19-34-betlar.
3. Aptikieva L.R., Aptikiev A.X., Bursakova M.S. Zo'ravonlikdan omon qolgan o'smirlar bilan psixologik-pedagogik ishlarni tashkil etish // Orenburg davlat universitetining axborotnomasi No 9 (170), 2014. P.4-9.
3. Malkina-Pykh IG Inqirozli vaziyatlarda psixologik yordam - Moskva: Eksmo nashriyoti, 2005. - 960 p.